

Inž. Franjo Kamenečki

Institut za ekonomiku poljoprivrede
i sociologiju sela, Zagreb

DOMAĆE TRŽIŠTE VINOGRADARSKIH PROIZVODA

I. Otkup grožđa i vina

U V O D

Domaće tržište predstavlja glavni oslonac za razvoj jugoslavenskog vinogradarstva. Zato je njegova analiza nužna, da bi se došlo do osnovnih spoznaja i zaključaka.

Tržište se može analizirati s više aspekata. Mi ćemo se ograničiti na robni aspekt, tj. analizirat ćemo kvantitativne odnose i tendencije koje postoje na domaćem tržištu grožđa i vina.

Robni aspekt prvenstveno obuhvaća analizu otkupa i prometa, odnosno analizu nabavnog i prodajnog tržišta. Budući da je analiza svakog od navedenih tržišta složena i obimna, mi ćemo je izvršiti posebno. U ovom radu analizirat ćemo nabavno tržište, tj. otkup grožđa i vina, dok ćemo analizu njihova prometa dati u posebnom radu. Naravno, oba rada se dopunjuju.

Otkup predstavlja početnu etapu ili kariku u lancu kretanja poljoprivrednih proizvoda na tržištu, po svojoj tržišnoj funkciji predstavlja nabavu, a za proizvođače jedan od kanala utrživanja. Zato otkup ne obuhvaća sve prodaje poljoprivrednih proizvođača, već samo one prodaje koje se vrše preko organiziranog i reguliranog tržišta. Naime, osim otkupa postoje — posebno za individualne proizvođače — još dva prodajna kanala. To su seljačka pijaca i međuseljački promet.

Između volumena otkupa i ukupnih prodaja nekog poljoprivrednog proizvoda od strane proizvođača zato postoji kvantitativna razlika. To naročito vrijedi za prodaju vina od individualnih proizvođača, s obzirom na to da pored seljačke pijace i međuseljačkog prometa u statistici iskazanom otkupu nisu obuhvaćene ni direktne njihove prodaje ugostiteljstvu, trgovini na malo i zdravstvenim ustanovama.¹

Analiza otkupa otkriva kvantitativne odnose i tendencije na društveno organiziranom nabavnom tržištu na kojem se vodi izvjesna politika, koja, opet, predstavlja organizirani društveni odnos prema vinogradarstvu.

Volumen otkupa odražava veličinu nabavnog tržišta, a odnos između otkupa i proizvodnje pokazuje u kojoj je mjeri neka proizvodnja uključena

¹ »Otkup sa privatnog sektora je rezultat otkupa koji vrše poljoprivredne zadruge, trgovačka i industrijska poduzeća neposredno od individualnih proizvođača. Otkup od društvenog sektora je prodaja-realizacija poljoprivrednih proizvoda vlastite proizvodnje poljoprivrednih dobara, seljačkih radnih zadruga i ekonomija, općih poljoprivrednih zadruga i ustanova.« (Indeks, br. 10/1960, str. 5) Nije obuhvaćen otkup koji neposredno od individualnih proizvođača vrše »ugostiteljska poduzeća i radnje«, »trgovačka poduzeća na malo« i »zdravstvene ustanove«. (Statistički bilten SZS, br. 157, 217 i 287)

u (organiziranu) društvenu podjelu rada, odnosno u kojoj mjeri zavisi od tržišta. Taj odnos naziva se robnost.

U tom smislu prvi zadatak rada je da ispita kvantitativne odnose i tendencije u vinogradarskom otkupu i da odredi robnost jugoslavenskog vinogradarstva.

Otkup vinogradarskih proizvoda različit je po republikama i po sektorima. Zato smo analizu morali analogno proširiti da bi se dobio potpuniji pregled. To je drugi zadatak rada.

Budući da podaci o otkupu po sektorima postoje samo od 1959. godine, to smo u analizi obuhvatili razdoblje od 1959. do 1968. godine.

UKUPNA PROIZVODNJA I OTKUP GROŽĐA I VINA u JUGOSLAVIJI 1959—1968. GODINE

U promatranom razdoblju proizvodnja grožđa i vina u Jugoslaviji bila je nestabilna, ali je imala tendenciju porasta. Na bazi 1959/63. proizvodnja u 1964/68. godini porasla je: grožđe za 18,6%, vino za 28,6% (tabela 1).

Jednadžbe trendova i stope rasta proizvodnje 1959—1968. godine glase:

Tabela 1.

Proizvodnja i otkup grožđa i vina u Jugoslaviji 1959—1968. godine

Godina	Proizvodnja		Otkup			Vino (000 l)	Učešće (%) otkupa u proizvodnji	
	(vagona) Grožđe	(100 hl) Vino	Grožđe — Ukupno	Grožđe — za jelo	Grožđe — za preradu		Grožđa	Vina
1959.	95.485	46.060	132.926	19.670	113.256	106.619	13,9	23,1
1960.	73.200	33.500	87.226	18.279	68.947	136.450	11,9	40,7
1961.	96.189	42.639	124.468	25.688	98.780	90.534	12,9	21,2
1962.	112.753	51.511	163.832	42.039	121.793	78.356	14,5	15,2
1963.	121.619	58.984	152.620	29.315	123.305	93.606	12,5	15,8
1964.	125.302	58.520	154.530	35.549	118.981	95.234	12,3	16,3
1965.	112.024	51.511	154.219	40.386	113.833	137.141	13,8	26,6
1966.	123.000	56.900	168.674	32.638	136.036	111.270	13,7	19,5
1967.	105.000	52.300	132.925	26.628	106.297	103.663	12,6	19,8
1968.	127.000	60.800	159.694	36.295	123.399	104.053	12,6	17,1
Ø 1959/63.	99.849	46.539	132.214	26.998	105.216	101.113	13,2	22,6
Ø 1964/68.	118.465	56.019	154.007	34.298	119.709	110.272	13,0	19,7

Izvor: Proizvodnja: Statistički bilten SZS, br. 180, 217, 240, 273, 316, 376, 434, 485, 535 i 586,

Otkup: Statistički bilten SZS, br. 186, 287, 289, 317, 381, 424, 480, 534 i 587.

	Jednadžba trenda	Stopa rasta (%)
Grožđe	$Y_c = 91.606,42 + 3.901,73 X$	3,67
Vino	$Y_c = 42.133,41 + 2.030,91 X$	4,08

Ishodište = 1959. godina
 Jedinica X — a = 1 godina
 Jedinica Y — a = grožđe — 1 vagon, vino — 100 hl

Stopa rasta proizvodnje vina bila je viša od stope rasta proizvodnje grožđa, a to je moguće samo kod promijenjene strukture korištenja grožđa i kod većeg randmana vina.

Usporedo s porastom proizvodnje rastao je i otkup, ali različito kod grožđa i vina.

Ukupan otkup grožđa 1964/68. na bazi 1959/63. godine porastao je za 16,4%, a otkup vina za 9%. Otkup grožđa rastao je brže od otkupa vina, ali je otkup i grožđa i vina zaostajao za proizvodnjom.

Prema namjeni, otkupljeno grožđe dijeli se na grožđe za jelo (stolno) i na grožđe za preradu. Prvo je namijenjeno domaćoj potrošnji u svježem stanju, koja se podmiruje preko organiziranog tržišta, i izvozu, a drugo za preradu u vino (uglavnom) u društvenim vinarijama.

Otkup grožđa po namjenama rastao je različito. Otkup grožđa za jelo 1964/68. na bazi 1959/63. godine porastao je za 27%, a grožđa za preradu za 13,7%.

Otkup grožđa za jelo rastao je brže od otkupa grožđa za preradu, pa se i struktura otkupa promijenila u korist grožđa za jelo. Od 20,4% u 1959/63. njegovo učešće povećano je na 22,2% u 1964/68. godini. To je posljedica brže rastuće proizvodnje i potrošnje stolnog grožđa.

Uspoređen s ukupnom proizvodnjom, otkup grožđa za jelo je malen. U prosjeku 1959/63. iznosio je okruglo 2.700 vagona ili 2,7%, a 1964/68. godine 3.430 vagona ili 2,9% ukupne proizvodnje grožđa. To znači da je i proizvodnja stolnog grožđa u odnosu na ukupnu proizvodnju mala.

Tendencije kretanja i stope rasta otkupa grožđa i vina 1959—1968. godine bile su:

	Jednadžba trenda	Stopa rasta (%)
Grožđe ukupno	$Y_c = 122.523,19 + 4.575,07 X$	3,27
— za jelo	$Y_c = 23.991,77 + 1.479,23 X$	5,02
— za preradu	$Y_c = 98.531,42 + 3.095,85 X$	2,79
Vino	$Y_c = 104.900,06 + 176,12 X$	0,16

Ishodište = 1959. godina
 Jedinica X — a = 1 godina
 Jedinica Y — a = grožđe — 1 tona, vino — 1.000 lit.

Otkup grožđa za jelo rastao je brže od otkupa grožđa za preradu, a (ukupan) otkup grožđa znatno je rastao, dok je otkup vina praktički stagnirao.

Dakle, porast proizvodnje grožđa i vina nije pratio adekvatan porast robnosti preko organiziranog otkupa, osim kod grožđa za jelo, tako da je sve veći dio proizvodnje ostajao kod proizvođača, odnosno bio namijenjen drugim prodajnim kanalima.

Otkup grožđa i vina u Jugoslaviji je relativno malen. To znači da dominantnu ulogu imaju domaća prerada i naturalna potrošnja, odnosno da je domaće tržište vinogradarskih proizvoda općenito nerazvijeno.

Ukupan otkup grožđa zauzimao je između 11,9 i 14,5% proizvodnje, a od 13,2% u 1959/63. smanjen je na 13% u 1964/68. godini. Otkup vina je relativno veći, ali i nestabilniji. Zauzimao je između 15,2 i 40,7% proizvodnje, a od 22,6% u prosjeku 1959/63. smanjen je na 19,7% 1964/68. godine.

Dakle, robnost vina izražena otkupom, veća je od robnosti grožđa, ali je sama po sebi također mala.

Između grožđa za preradu i vina u otkupu postoji konkurencija. To posebno vrijedi za otkup od privatnog sektora. Porast otkupa grožđa za preradu od privatnog sektora kod iste ukupne proizvodnje, smanjuje otkup vina, i obrnuto. To je zato što grožđe predstavlja sirovinu za proizvodnju vina. Da bismo otklonili razliku između grožđa i vina i odredili stvarnu ukupnu robnost vinogradarstva preko otkupa, konvertirali smo otkupljeno vino u grožđe, a tako dobiven otkup izražen u grožđu stavili smo u odnos s ukupnom proizvodnjom grožđa.

Izražen u grožđu, ukupan vinogradarski otkup u Jugoslaviji 1959/63. iznosio je 30.073 vagona, a 1964/68. godine 33.779 vagona. To je bilo jednako 30,1 i 28,5% ukupne proizvodnje grožđa.

Sveden na grožđe, vinogradarski otkup u Jugoslaviji relativno je malen i pretežno se vrši preko vina. U ukupnom otkupu izraženom u grožđu, vino je 1964/68. godine zauzimalo 54,4%.

UKUPNA PROIZVODNJA I OTKUP GROŽĐA I VINA PO SEKTORIMA U JUGOSLAVIJI 1959—1968. GODINE

Proizvodnja grožđa i vina, kao i otkup, različiti su po sektorima i različito se kreću (tabela 2).

Općenito se može reći da proizvodnja i otkup grožđa i vina u društvenom sektoru brzo rastu, dok u privatnom sektoru proizvodnja sporo raste, a otkup opada. Tako se mijenjaju odnosi između sektora u proizvodnji i otkupu, i to na štetu privatnog sektora, a iz tendencija kretanja proizvodnje i otkupa proizlazi da se u privatnom sektoru stvara sve teže krizno stanje u pogledu plasmana vina, tako da je on sve više prisiljen na traženje rješenja izvan otkupa. To je vidljivo iz slijedećih pokazatelja za 1959—1968. godinu:

	Jednadžba trenda	Stopa rasta (%)
Proizvodnja grožđa:		
Društveni	$Y_c = 6.318,66 + 1.304,72 X$	12,37
Privatni	$Y_c = 85.430,94 + 2.557,57 X$	2,68
Proizvodnja vina:		
Društveni	$Y_c = 2.389,49 + 1.357,58 X$	22,19
Privatni	$Y_c = 39.730,94 + 677,57 X$	1,60
	Ishodište = 1959. godina	
	Jedinica X — a = 1 godina	
	Jedinica Y — a = grožđe — 1 vagon, vino — 100 hl	

Tabela 2.
 Proizvodnja i otkup grožđa i vina po sektorima u Jugoslaviji 1959—1968. god.

Godina	Društveni sektor						Privatni sektor					
	Proizvodnja		Otkup		Vino	Vino	Proizvodnja		Otkup		Vino	Vino
	Grožđe	Vino	Grožđe	za prer.			Grožđe	Vino	Grožđe	za prer.		
1959.	5.930	2.640	467,0	810,7	2.859,7	89.500	43.400	1.500,0	10.514,9	7.802,2		
1960.	6.750	2.810	703,8	1.638,2	4.934,5	66.500	30.700	1.124,0	5.270,9	8.710,5		
1961.	9.409	3.840	1.229,1	2.648,1	2.490,5	86.700	38.800	1.339,7	7.229,9	6.562,9		
1962.	11.053	6.650	1.771,3	2.633,2	3.085,5	102.000	44.900	2.432,6	9.546,2	4.750,1		
1963.	9.869	8.750	1.227,3	1.979,8	5.449,4	112.000	50.200	1.704,2	10.350,7	3.911,2		
1964.	13.992	11.600	1.814,5	3.207,2	5.923,2	111.000	46.900	1.740,3	8.691,0	3.600,1		
1965.	15.975	9.720	2.655,1	4.693,6	9.404,5	96.100	41.800	1.383,6	6.689,7	4.309,6		
1966.	16.945	12.989	2.387,5	3.654,8	6.451,8	106.000	43.900	875,9	9.948,8	4.675,2		
1967.	14.230	12.128	1.985,3	3.511,5	6.070,2	90.600	40.200	677,5	7.118,2	4.296,1		
1968.	17.747	13.859	2.890,2	4.237,5	6.333,4	109.000	47.000	739,3	8.102,4	4.071,9		
Ø 1959/63.	3.602	4.939	1.079,7	1.939,1	3.763,9	91.247	41.600	1.620,1	8.582,5	6.347,4		
Ø 1964/68.	15.778	12.059	2.346,5	3.860,9	6.836,6	102.687	43.960	1.083,3	8.110,0	4.190,6		

Izvor: Kao u tabeli 1.

Stopa rasta proizvodnje grožđa u društvenom sektoru bila je 4,6 puta veća nego u privatnom sektoru, a još veća razlika postoji u stopama rasta proizvodnje vina. Iz navedenih pokazatelja ujedno je vidljivo da u statističkim podacima o proizvodnji vina u društvenom sektoru postoji greška (od 1963. godine), koju, na žalost, ne možemo otkloniti.² Ona, međutim, ne mijenja osnovnu tendenciju bržeg porasta proizvodnje u tom sektoru.

Nasuprot proizvodnji, tendencije u otkupu po sektorima bile su slijedeće:

	Jednadžba trenda	Stopa rasta (%)
Grožđe ukupno:		
Društveni	$Y_c = 19.865,66 + 5.836,81 X$	15,45
Privatni	$Y_c = 102.657,31 - 1.261,67 X$	-1,31
Grožđe za jelo:		
Društveni	$Y_c = 6.273,86 + 2.412,72 X$	18,07
Privatni	$Y_c = 17.717,53 - 933,43 X$	-7,40
Grožđe za preradu:		
Društveni	$Y_c = 13.591,80 + 3.424,09 X$	14,06
Privatni	$Y_c = 84.939,78 - 328,24 X$	-0,39
Vino:		
Društveni	$Y_c = 31.607,71 + 4.754,58 X$	9,97
Privatni	$Y_c = 73.292,87 - 4.578,46 X$	-9,57

Ishodište = 1959. godina

Jedinica X — a = 1 godina

Jedinica Y — a = grožđe — 1 tona, vino 1.000 lit.

Otkup svih vinogradarskih proizvoda u društvenom sektoru imao je veoma visoke stope rasta. Naprotiv, u privatnom sektoru otkup je opadao, i to najviše otkup vina i grožđa za jelo.

Otkup vina u društvenom sektoru rastao je neznatno brže nego što je opadao u privatnom sektoru, tako da je ukupan otkup praktički stagnirao. To znači da između sektora postoje konkurentni odnosi u otkupu vina i da rastućim otkupom društveni sektor potiskuje privatni s otkupnog tržišta. Nadalje, to znači da je domaće tržište vina malo i ograničeno.

Struktura otkupa grožđa po namjenama, kao i robnost, različita je po sektorima.

² Greška je vidljiva iz slijedećih podataka: ako je ukupna proizvodnja grožđa u društvenom sektoru 1964/68. godine iznosila 15.778 vagona, a otkup grožđa za jelo 2.346,5 vagona, onda je za preradu ostalo 13.431,5 vagona, što kod iskazane proizvodnje vina od 12.059 vagona (100 hl) znači, da je randman vina iznosio 89,9%. To je nemoguće. Tako je greška vidljiva već iz prosjeka. U pojedinim godinama (1963, 1967) podaci pokazuju apsurdnu situaciju, tj. da je randman vina u društvenom sektoru bio skoro 100% ili veći od 100%.

Godine 1959/63. grožđe za jelo zauzimalo je 35,7% ukupnog otkupa grožđa u društvenom sektoru, a 1964/68. godine 37,8%. U privatnom sektoru ono je istovremeno zauzimalo 15,8 i 11,7%.

U ukupnom otkupu grožđa u Jugoslaviji, grožđe za jelo zauzimalo je 20,4% i 22,2%.

Nasuprot privatnom, struktura otkupa grožđa u društvenom sektoru povoljnija je i mijenja se u korist grožđa za jelo, ali u ukupnom otkupu grožđa u Jugoslaviji dominira grožđe za preradu.

Ukupan otkup grožđa u društvenom sektoru 1959/63. iznosio je 35,1%, a 1964/68. godine 39,3% proizvodnje. U privatnom sektoru on je iznosio svega 11,2% i 8,9%. Robnost grožđa u privatnom sektoru malena je i opada.

Međutim, s izuzetkom grožđa za jelo, visoka robnost grožđa u društvenom sektoru ne može se smatrati povoljnom. To s razloga što otkup grožđa za preradu u tom sektoru predstavlja samo internu realizaciju sirovine između proizvođačkih i preradivačkih organizacija unutar tog sektora, pa visok otkup grožđa za preradu u društvenom sektoru zapravo znači da u njemu nije postignuta zadovoljavajuća koncentracija i integracija u proizvodnji i preradi grožđa.

Odnosi u proizvodnji i otkupu grožđa i vina 1959/63. i 1964/68. godine bili su: u ukupnom otkupu grožđa privatni sektor zauzimao je 69,5 i 66,2%, u otkupu grožđa za jelo 60 i 31,5%, u otkupu grožđa za preradu 81,5 i 67,7% i u otkupu vina 62,7 i 38%.

Učešće privatnog sektora u otkupu opada, ali je on i dalje ostao dominantan u otkupu grožđa za preradu. Otkup vina u navedenim razdobljima u privatnom sektoru smanjen je od 15,2% na 9,5% proizvodnje.

OTKUP GROŽĐA I VINA PO REPUBLIKAMA I SEKTORIMA 1959—1968. GODINE

a) Otkup grožđa po namjenama

Otkup grožđa za jelo i za preradu po republikama i sektorima u analiziranom razdoblju pokazuje tabela 3.

Na bazi 1959/63. otkup grožđa za jelo u Jugoslaviji 1964/68. godine porastao je za 27%, u društvenom sektoru porastao je čak za 117,5%, dok je u privatnom sektoru smanjen za 31,2%.

Najveći porast tog otkupa imala je Makedonija (8.217 tona ili 101,8%).

S izuzetkom Slovenije, u otkupu grožđa za jelo dominira društveni sektor.

Tabela 3.

Otkup grožđa po namjenama po republikama i sektorima
— prosjek 1959/63. i 1964/68. godine

Republika	Razdoblje	Ukupno	Društveni	(tona)	
				Privatni Ukupno	%
GROŽĐE ZA JELO					
BiH	1959/63.	937	402	535	57,0
	1964/68.	1.360	1.118	242	17,8
Crna Gora	1959/63.	81	61	20	24,6
	1964/68.	501	462	39	7,7
Hrvatska	1959/63.	1.918	814	1.104	57,5
	1964/68.	1.118	672	446	39,8
Makedonija	1959/63.	8.069	5.377	2.692	33,3
	1964/68.	16.286	12.348	3.938	24,1
Slovenija	1959/63.	1.216	320	896	73,6
	1964/68.	836	262	574	68,6
Srbija	1959/63.	14.782	3.811	10.871	73,5
	1964/68.	14.196	8.602	5.594	39,4
UKUPNO	1959/63.	26.998	10.797	16.201	60,0
	1964/68.	34.298	23.465	10.833	31,5
GROŽĐE ZA PRERADU					
BiH	1959/63.	4.631	620	4.011	86,6
	1964/68.	5.109	1.739	3.370	65,9
Crna Gora	1959/63.	26	12	14	53,8
	1964/68.	219	215	4	2,0
Hrvatska	1959/63.	27.545	2.896	24.649	89,4
	1964/68.	27.641	3.021	24.620	89,0
Makedonija	1959/63.	12.058	8.209	3.849	31,9
	1964/68.	21.167	13.177	7.990	37,7
Slovenija	1959/63.	3.780	818	2.962	78,3
	1964/68.	6.007	3.212	2.795	46,5
Srbija	1959/63.	57.166	6.837	51.329	89,7
	1964/68.	59.566	17.248	42.318	71,0
UKUPNO	1959/63.	105.216	19.391	85.825	81,5
	1964/68.	119.709	38.609	81.100	67,7

Otkup grožđa za preradu u Jugoslaviji 1964/68. na bazi 1959/63. godine porastao je za 13,7%, u društvenom sektoru je udvostručen, dok je u privatnom sektoru smanjen za 5,5%.

Do porasta otkupa grožđa za preradu došlo je u svim republikama, a najmanje u Hrvatskoj. U otkupu grožđa za preradu dominira privatni sektor.

U ukupnom otkupu grožđa u Jugoslaviji značajne su tri republike — Srbija, Hrvatska i Makedonija, a u otkupu grožđa za jelo Makedonija i Srbija.

Robnost grožđa preko otkupa je mala i različita po republikama. Godine 1964/68. u Jugoslaviji je iznosila 13%, u društvenom sektoru 39,3%, a u privatnom svega 8,9%. Robnost grožđa po republikama iznosila je: BiH 25,2%, Crna Gora 9,9%, Hrvatska 7,7%, Makedonija 30,7%, Slovenija 9,0% i Srbija 12,6%. Najmanju robnost grožđa ima Hrvatska.

Također je različito učešće grožđa za jelo u ukupnom otkupu po republikama. U prosjeku 1964/68. godine u Jugoslaviji grožđe je zauzimalo 22,2% ukupnog otkupa, a po republikama zauzimalo je: BiH 21%, Crna Gora 69,6%, Hrvatska 3,8%, Makedonija 43,4%, Slovenija 12,2% i Srbija 19,2%. Najnepovoljniju strukturu otkupa grožđa ima Hrvatska, što znači da je u njoj najnepovoljnija struktura proizvodnje, tako da ima relativno najmanje stolnog grožđa.

b) Otkup vina

Otkup vina u Jugoslaviji 1964/68. na bazi 1959/63. godine porastao je za svega 9%, ali je pri tome došlo do velikih promjena između republika i sektora. Najveći porast otkupa imale su Srbija i Makedonija, a pad Hrvatska i Slovenija. Porast otkupa vina u Makedoniji iznosio je 140,9% i u Srbiji 48,6%, dok je pad u Hrvatskoj iznosio 27% i u Sloveniji 10%.

Otkup vina u društvenom sektoru Jugoslavije porastao je za 81,6%, dok je u privatnom sektoru smanjen za 34%. Do porasta otkupa vina u društvenom sektoru došlo je u svim republikama, a najviše u Srbiji (1.538 vagona ili 152%) i u Makedoniji (823,3 vagona ili 142,8%). U privatnom sektoru otkup vina smanjen je u svim republikama, a najviše u Hrvatskoj i Sloveniji. U Srbiji je ostao skoro nepromijenjen. Otkup vina u privatnom sektoru Hrvatske 1964/68. godine u prosjeku je smanjen za 1.688,5 vagona ili za 49%. tj. praktički je prepolovljen, dok je u Sloveniji smanjen za 368,3 vagona ili za 43,4%. Ukratko, 78,2% ukupno smanjenog otkupa vina u privatnom sektoru Jugoslavije otpada na privatni sektor Hrvatske, a 80,1% povećanog otkupa u društvenom sektoru otpada na Srbiju i Makedoniju.

Tabela 4.

*Otkup vina po republikama i sektorima
— prosjek 1959/63. i 1964/68. godine*

(000 l)

Republika	Razdoblje	Ukupno	Društveni	Privatni	
				Ukupno	%
BiH	1959/63.	815	759	56	6,8
	1964/68.	1.576	1.535	41	2,6
Crna Gora	1959/63.	85	37	48	56,4
	1964/68.	308	278	30	9,7
Hrvatska	1959/63.	48.568	14.108	34.460	70,9
	1964/68.	35.490	17.915	17.575	49,5
Makedonija	1959/63.	5.815	5.762	53	0,9
	1964/68.	14.011	13.995	16	0,0
Slovenija	1959/63.	15.776	6.860	8.916	56,5
	1964/68.	14.203	9.150	5.053	35,5
Srbija	1959/63.	30.053	10.113	19.940	66,3
	1964/68.	44.683	25.493	19.190	42,9
UKUPNO	1959/63.	101.113	37.639	63.474	62,7
	1964/68.	110.272	68.366	41.906	38,0

Tako se porast otkupa vina u društvenom sektoru Srbije i Makedonije odrazio na pad otkupa u privatnom sektoru Hrvatske i Slovenije. Kod rastućeg grosističkog i detaljističkog prometa vina u svim republikama to znači, da se u prometu vina u Hrvatskoj i Sloveniji nalazi sve veća količina vina iz Srbije i Makedonije, dok proizvedeno vino u njihovu privatnom sektoru ostaje u podrumima, ili se prodaje izvan organiziranog otkupa. To i objašnjava krizu plasmana vina u privatnom sektoru Hrvatske, posebno u Dalmaciji.

Tako su izmijenjeni odnosi u otkupu vina između republika i sektora. Dok je u 1959/63. u otkupu vina bio dominantan privatni sektor, u 1964/68. to je postao društveni sektor, a dok je 1959/63. u ukupnom otkupu na prvom mjestu bila Hrvatska, u 1964/68. došla je na to mjesto Srbija. U 1959/63. na prvom mjestu nalazio se privatni sektor Hrvatske, u 1964/68. godini na tom je mjestu društveni sektor Srbije. Strukturu jugoslavenskog otkupa i robnost vina po republikama i sektorima pokazuje tabela 5.

Tabela 5.

Struktura otkupa i robnost vina po republikama i sektorima 1964/68. godine

Republika	Struktura otkupa:			Robnost vina preko otkupa		
	Ukupno	Društveni	Privatni	Ukupno	Društveni	Privatni
BiH	1,4	2,2	0,1	15,1	51,0	0,5
Crna Gora	0,3	0,4	0,1	12,3	66,2	1,4
Hrvatska	32,1	26,2	41,9	15,4	47,2	9,1
Makedonija	12,7	20,4	0,0	33,7	62,9	0,0
Slovenija	12,9	13,3	12,0	28,9	82,1	13,3
Srbija	40,5	37,3	45,8	19,8	55,7	10,7
Ukupno	100,0	100,0	100,0	19,7	56,7	9,5

U ukupnom otkupu vina u Jugoslaviji dominantno mjesto zauzimaju republike Srbija i Hrvatska, u otkupu društvenog sektora Srbija, Hrvatska i Makedonija, a u otkupu privatnog sektora Srbija i Hrvatska.

Najveću robnost vina preko ukupnog otkupa imaju Makedonija i Slovenija, u društvenom sektoru Slovenija i Crna Gora, a u privatnom sektoru Slovenija i Srbija. Tako je i utjecaj otkupa na proizvodnju vina različit.

U otkupu vina postoje, dakle, višestruko isprepleteni odnosi i utjecaji između republika i sektora. Učešće republika i sektora različito je u ukupnom otkupu vina u Jugoslaviji, a različito je i značenje otkupa u odnosu na proizvodnju vina po sektorima i po republikama.

ZAKLJUČCI

a) Od 1959. do 1968. godine proizvodnja grožđa u Jugoslaviji rasla je po stopi od 3,67%, a proizvodnja vina po stopi od 4,08% prosječno godišnje.

b) Stope rasta otkupa istovremeno su iznosile: grožđe ukupno 3,27%, grožđe za jelo 5,02%, grožđe za preradu 2,79% i vino 0,16%.

Ukupan otkup grožđa i vina rastao je sporije od proizvodnje.

c) Robnost jugoslavenskog vinogradarstva preko otkupa je mala. Godine 1959/63. i 1964/68. u prosjeku je otkupljeno 13,2 i 13% proizvodnje grožđa i 23,2 i 19,7% proizvodnje vina. Sveden na grožđe, vinogradarski otkup iznosio je 30,1 i 28,5% proizvodnje grožđa.

d) U otkupu po sektorima postoje suprotne tendencije. Otkup u društvenom sektoru brzo raste, a u privatnom sektoru opada, i to kod svih proizvoda.

e) Otkup grožđa i vina bitno je različit po republikama i sektorima. Najveći otkup grožđa (ukupno) u 1964/68. godini, kao i najveći porast u

odnosu na 1959/63. imale su republike Makedonija i Srbija. Ove republike ujedno imaju najveći otkup grožđa u društvenom sektoru. Najveći otkup grožđa za jelo imaju Makedonija i Srbija, najveći otkup grožđa za preradu imaju Srbija i Hrvatska, koje republike imaju i najveći otkup vina.

f) U otkupu vina postoje konkurentni odnosi između sektora i republika. Porast otkupa u društvenom sektoru u Jugoslaviji općenito je uzrokovao pad otkupa u privatnom sektoru, a porast otkupa vina u društvenom sektoru Srbije i Makedonije uzrokovao je pad otkupa u privatnom sektoru Hrvatske i Slovenije. Zato se uspoređo s porastom otkupa u društvenom sektoru za oštrava problem plasmana vina u privatnom sektoru navedenih republika.

g) Robnost grožđa i vina preko otkupa različita je po sektorima i po republikama. Zato je i značenje otkupa različito.